

Donderdag 11 april 1918 – ochtendeditie

Londen, 10 april. Officieel middagbericht. Hedenochtend vroeg heeft de vijand het vuur geopend op onze stellingen ten oosten en ten noorden van Armentières, tot aan het kanaal Ieper-Komen. Gemeld wordt dat de strijd op het zuidelijk deel van dit front is begonnen.

Londen, 10 april. Officieel avondbericht: Na het reeds gemelde bombardement heeft de vijand vanochtend opnieuw met man en macht onze stellingen tussen de Leie bij Armentières en het kanaal van Ieper naar Komen aangevallen. Heel de dag is er in deze sector zowel als op het ganse front van de gisteren ondernomen aanval ten noorden van het kanaal van La Bassée bitter gevochten. Ten noorden van Armentières drukte het geweld der vijandelijke aanvallen onze troepen naar de linie van de Wijtschate-Mesen-rug en Ploegsteert terug.

De afdelingen Duitse infanterie, die zich een weg tot in Mesen hadden gebaad, werden vanochtend door een tegenaanval van onze troepen daar uitgejaagd.

Havre, 10 april. Op het telegram van de Broqueville aan koning Albert heeft deze geantwoord: Uw hartelijk telegram heeft mij zeer getroffen. Ik dank u er voor en verzoek u om bij de leden van de regering de tolk te zijn van mijn oprechte dankbaarheid voor de vaderlandslievende wensen ter gelegenheid van mijn verjaardag. – Albert.

Havre, 10 april. In de Indépendance tekent Camille Huysmans verzet aan tegen de mededeling, welke in verscheidene bladen is verschenen, en waarin wordt gezegd dat de Belgische autoriteiten zijn pas ongeldig hadden verklaard en dat de arbeiderspartij zijn optreden had afgekeurd. Integendeel, aldus Huysmans, de Belgische

delegatie heeft er op aangedrongen dat ik mij bereid zou verklaren om haar eventueel te vertegenwoordigen. In plaats van gedesavoueed te zijn, werd hij belast om uit naam van de Belgische arbeiderspartij te spreken.

Donderdag 11 april 1918 – avondeditie

Berlijn, 10 april. Officieel. Onze torpedostrijdkrachten in Vlaanderen hebben de 9^e dezer, 's avonds, onder leiding van kapitein Albrecht de militaire werken bij De Panne rijkelijk onder vuur genomen. De kustbatterijen antwoordden zonder resultaat. Vijandelijke zeestrijdkrachten zijn er niet gezien.

Berlijn, 11 april. Officieel: Gisteren werd de aanval op een breed front voortgezet. Troepen van generaal Sixt von Arnim namen Hollebeke en de voorste Engelse linies ten zuiden daarvan, ze bestormden de hoogte van Mesen en handhaafden zich daar tegen sterke vijandelijke tegenaanvallen. Ten zuiden van Waasten stootten ze door tot het bos van Ploegsteert, en bereikten ze de weg Ploegsteert-Armentières.

Brieven uit Engeland.

Aan het Engelse front.

Londen, 24 februari.¹

¹ Let op de datum van deze brief, waaruit de aanmerkelijke vertraging blijkt, waarmee hij ons bereikt heeft, vertraging, die eensdeels het gevolg is van het oponthoud door de censor, anderdeels van het lange uitblijven van het konvooi. We menen nochtans dat de indrukken, die onze Londense correspondent aan het Duitse front

ik ben juist teruggekeerd van een kort bezoek aan het Britse front in Frankrijk en Vlaanderen, mijn derde. Het was in april en augustus 1916, dat ik er mijn eerste indrukken opdeed. Soms, bij het voortbotsen van de auto door de Franse dorpjes vol van soldaten in kaki, langs wegen waar karavanen van motorlorries voort hotsten, langs kampementen van arbeidsbataljons en vliegtuigen, kanonnen en munitie, was het of de wereld sinds 1916 had stilgestaan.

Het landschap, dat ik eens in het ontluiken van de lente had gezien, de bomen op het uitbotten, fris groen hier en daar, en de akkers in de afwachting van nieuw leven, en toen in de zomer, de bossen ware vlekken van groen en het graan hoog opgeschoten over de glooiing van het land, – het landschap was nu dood in de kaalheid en eenzaamheid van de winter. Een ploeger hier of ginds op een vakje vetglimmende grond, dat was alle leven. Maar daar waren toch weer dezelfde wijde gezichten over het golvende land, de akkers als een lappendeken over de heuvels geslagen, of de bomerij, zich verliezend aan alle gezichtseinden en wij heen snellend over de eindeloze wegen. En daar waren weer die curieuze Engelse opschriften en waarschuwingen overal in het Franse land; daar waren weer de sergeants in kaki met "traffic" op hun arm, die op de knooppunten het drukke verkeer regelden; daar waren de muilieren weer en de honderden merkwaardigheden, die het moderne leger in het gebied achter het front te zien geeft. Er waren toch wel veranderingen ook. De Duitse gevangenen, die aan de wegen werken, had ik in augustus 1916 al wel gezien.

Nu waren er veel en veel meer. Telkens ontmoetten wij troepen van een 40 of 50 man sterk met de spade op de schouder terugkerend naar hun prikkeldraadkamp of dood op hun gemak aan het werk in

heeft opgedaan, ook nu nog, nadat daar grote veranderingen zijn ingetreden, voor onze lezers belangwekkend zullen zijn. – Redactie.

een dorpje, waar de Franse vrouwen en kinderen niet de minste notitie meer van hen schenen te nemen. Ze zagen er goed uit, voor zover mijn waarneming ging en ik kreeg heel sterk de indruk, dat ze niet harder werkten dan strikt nodig was. De meesten droegen de lelijke ronde mutsjes met rode band nog, waaraan men hen op een afstand kon herkennen. Men had in hun kleren okerkleurige stukken ingenaaid om hun vermomming na ontsnapping moeilijker te maken. Maar ze ontsnappen meest maar liever niet; geen wonder, want waarheen? Iets heel nieuws was een ander soort van werkers achter het front, die wij overal bezig zagen: de Chinezen. Dikke gezichten met iets kinderlijks, iets vrolijks ook met de frisse blos en het lange zwarte haar, – het leek mij het gewone Chinese type geenszins, – gekleed in kaki. Men weet dat zij naar Europa komen onder contract van een paar jaar en dat de Engelse vakverenigingen van hun komst niet zonder een opflikkeren van hun traditionele argwaan tegen goedkope gekleurde arbeiders hebben vernomen. Wat ook achter het front meer in het oog valt dan twee jaar geleden, dat is het gebruik van "camouflage". Om loodsen of opslagplaatsen te verbergen onder takken en aarde tegen het spieden van de vijandelijke legers, dat is een oud middeltje. Maar de barokke beschildering met hoeken en kronkels en in velerlei kleuren van wagens en kanonnen en gebouwen herinner ik me niet gezien te hebben voor ongeveer een jaar geleden, toen ik er schepen mee toegetakeld zag. Een schip op zee, kunstig op die wijze behandeld, maakt op een afstand gezien een uiterst misleidende indruk: men is in het onzekere omtrent zijn richting en omtrent zijn grootte. Bij wagens en kanonnen is de uitwerking meer dat hun omtrek niet langer scherp tegen de omgeving afsteekt: ze zijn minder gemakkelijk te ontdekken.

Natuurlijk hebben er heel wat dieper ingrijpende veranderingen plaatsgevonden sinds 1916 dan deze. Het leger is al groter geworden,

het terrein dat het bezet houdt, strekt zich weer verder naar het zuidoosten uit. En het bestaat niet meer, als twee jaar geleden, uitsluitend uit vrijwilligers. De dienstplichtwetten leveren nu een zeer aanzienlijk gedeelte van zijn effectief. Dat is overigens iets, dat ik wist, maar dat ik aan niets heb kunnen opmerken. De dienstplichtsoldaten zijn van de vrijwilligers niet onderscheiden. Ze doen hun werk even goed en na de eerste moeilijke ogenblikken zijn zij met de vrijwillige kern van het leger eenvoudig versmolten. En na de slag aan de Somme, waarvan ik in augustus 1916 een deel van het terrein aanschouwd heb, zijn er niet weinig andere slagen geleverd en de verwoesting der slagvelden overwoekert een heel wat uitgestrekter gebied dan toen.

Het is hiervan in het bijzonder dat ik ditmaal een indruk hebben gekregen. Kilometers en kilometers, 120 of 150 kilometers op zijn minst, heeft onze auto die paar dagen voortgesneld tussen de verwoestingen van het moderne slagveld. We hebben die verwoesting leren kennen in al haar graderingen en schakeringen. Daar zijn ten eerste de dorpjes, die het ongeluk hadden recht in de weg te staan van het bombardement, waarmee een modern offensief opent. Ze zijn verdwenen, uitgewist. Heel de brede strook grond, waar de Sommeslag heeft gewoed, is kaal. Men ziet de sporen nog van oude loopgraven, die aan het instorten en vol groeien zijn. Hier en daar een mijnkrater. We zagen een geweldige kuil in de buurt van La Boisselle als een afgrond zo diep. Overigens is het land woest en kaal zover het oog reikt. Onkruid heeft alles overgroeid. Prikkeldraad schuilt er nog verraderlijk onder. Bomen zijn er niet meer. Ten hoogste versplinterde strompen. Alle oude kenmerken van het landschap zijn weggevaagd en als nieuwe draagt het de duizenden houten kruisen van soldatengraven. De granaten hebben het omgewoeld met niets verschonende grondigheid, en het is overal

eenparig overdekt met de kuilen van ontploffingen, die het het aanschijn van pokdaligheid geven.

Hoe zullen de bewoners van zulke streek ooit hun akkers terugvinden! De papieren, waarmee eigendomsrechten zijn vast te stellen, zijn weliswaar bewaard gebleven; ze berusten in Frankrijk in duplo op de sous-préfectures. Maar ook al zouden de oude grenzen te herstellen zijn, wat is er van dat land geworden! Op vele plaatsen is de vruchtbare bovenlaag van de grond verstrooid of vermengd met de kalkbodem eronder. Het prikkeldraad zag ik op een paar plaatsen verwijderen door Engelse werksoldaten en muildieren. Maar de grond zal ook glad gemaakt moeten worden, voor er de ploeg weer overheen kan. En het is met de kolenmijnen in het district van Lens weinig beter gesteld. Van een uitloper van de heuvelrug van Vimy af (de zogenaamde Pimple) konden wij dat district goed overzien. De rode dorpen en stadjes, de kolenheuvels, de hoge mijnmachinerieën, het leek alles in het klare, koude zonlicht van de februaridag nog vrijwat mans. Maar de stadjes waren gepleisterde graven. Gaten in de daken, de muren weggebroken, leeg, verlaten. De machinerieën onherstelbaar vernield, de mijnen daar beneden trouwens eveneens; de Duitsers hebben ze onder water gezet of op andere wijzen de schachten onbruikbaar gemaakt. Lens is een voorbeeld, van hoe het plaatsen vlak achter het front vergaat. Ze worden niet zo licht tot een vormloze puinhoop, maar houden het voorkomen van een stad, waaruit echter alle leven gevloeden is en zwaar geschonden, hier en ginds. Op de duur, zeker, kan het erger worden. Het is de verandering die twee jaar gemaakt hebben in Ieper bv. Toen ik Ieper zag in 1916, was het een zwaar gehavende stad, onherstelbaar gehavend toen reeds. Ik zag het terug als een woestijn van puin. De geraamten der huizen stonden in 1916 nog overeind. De straten waren herkenbaar. Nu is Ieper een vlakke geworden, waarin men nog brokstukken van huizen ziet opsteken en soms, ver zichtbaar in die leegte, zijn een

paar gebouwen nog miraculeus staande gebleven. Ik sprak in 1916 nog van "het geweldige lijk van de Lakenhal." Het is vergaan nu. Een stomp van de grote middentoren, een brok van het linkergedeelte van de voorste muur, maar een paar gewelven links, dat is al wat er nog van over is.

Bapaume, Péronne, Atrecht, het dienst tot niets u de lijst van verwoeste stadjes, die we gezien hebben, volledig te geven. Bapaume en Péronne staan aan de ingang van het uitgestrekt gebied, dat de Duitsers verleden jaar ontruimd hebben. De verwoesting daar, die zich soms tot hele straten uitstrekt, onderscheidt zich van die in de meeste plaatsen, doordat ze in sommige gevallen niet door het geschutvuur (van de Engelsen) is veroorzaakt, maar door opblazen van de wegtrekkende Duitsers. Men kan de gebouwen, die op die manier zijn behandeld, meest herkennen aan de positie van het dak, dat door zo'n inwendige ontploffing wordt opgelicht en half naast de muren terecht komt. Duitse opschriften prijken nog op tal van grote gebouwen, wegwijzers in de eerste plaats, evenals men die in het Engelse gebied overal in het Engels aantreft, maar dan ook instructies voor geval van een luchtaanval of een bombardement. In Péronne stond op een aantal huizen aangegeven hoeveel man de kelder kon bevatten.

Atrecht is het beste voorbeeld van een stadje in het gevaarlijk gebied aan de andere kant, en het is tevens het meest aangrijpend toneel van verwoesting dat ik heb gezien. Niet dat het er erger aan toe is dan de andere plaatsen, integendeel. Maar juist omdat het meeste gedeelte van de stad nog overeind staat, nog bewoonbaar is zelfs of tenminste weer bewoonbaar gemaakt kan worden, en er wonen ook nog mensen in Atrecht, – daarom treft u de tegenstelling van de verwoesting die sommige delen heeft getroffen, dieper. En men kan aan Atrecht nog zien, wat een mooi oud plaatsje het geweest moet zijn. De twee grote in elkaar lopende pleinen in het centrum, die het

ergst geleden hebben, staan daar nog als nobele resten van beledigde schoonheid. De doorlopende zuilengangen die het karakter van die pleinen bepalen, zijn geschonden, maar nog niet vernietigd. Tal van gevels zijn ingestort en de binnenkamers aan het licht gekomen, maar de meeste zijn enkel beschadigd. En onder dat alles zijn de meeste kelders nog bewaard. Atrecht was rijk aan sterke kelders en onderaardse gangen. Die hebben in de oorlogsgeschiedenis van de stad geen kleine rol gespeeld. Bij de voorbereiding van het offensief in het voorjaar van 1917 is er ruim gebruik van gemaakt door de Engelsen om troepen op dat deel van het front opeen te hopen.

Er was elektrisch licht in aangelegd, gangen werden gegraven om de kelders te verbinden onderling en met het loopgravenstelsel oostelijk van de stad. Het offensief, dat de 9^e april werd ingezet, dreef de Duitsers zes of zeven km verder van de stad, die nu dus iets minder gevaarlijk ligt. Het is haast ongelooflijk, dat gedurende gans de tijd van de oorlog een duizendtal burgers in Atrecht zijn blijven wonen. Er zijn er nu nog een 500 teruggekomen. Er zijn winkeltjes voor de Engelse soldaten. Ik zag vrouwen en kinderen. En het gerommel van het geschut, dat heel de dag doorklinkt, verschrikt niemand meer. We waren met onze geleider, een luitenant, juist in de kathedraal, toen in de blauwe lucht boven onze hoofden – want de kathedraal heeft al lang geen dak meer – een helder wit wolkje ontsprong. Dat was een shrapnelwolkje; nog een en nog een, recht boven ons. "Zeker een Duits vliegtuig in de buurt", dacht onze luitenant. En dat was al. Niemand nam verder enige notitie van die verraderlijke witte wolkjes.

De kathedraal van Atrecht, die ge u zeker uit de geïllustreerde bladen wel herinnert, is een indrukwekkende bouwval. Het is een 18^e-eeuwse kerk, met zware ronde pilaren en rondbogen. Enkel de muren staan nog ten dele met de koepel van het koor en al het

geweldige puin met kolossale brokstukken van kapitelen en de rest is naar binnen komen vallen. In het wijde middenschip vormt het puin een grote heuvel. De zware ommegangen, die nog op de benedenste zuilenrij rusten, zijn afgeschilderd en gehavend tot ze al de rauwe grootsheid van een middeleeuwse ruïne hebben gekregen.

Een ranke boog, een steen dik, spant nog dwars over de kerk van de ene naar de andere muur; het is alles wat er over is van het dak. De Franse regering is van plan de bouwval in stand te houden als een nationaal monument ter gedachtenis aan de grote oorlog. Ook de bouwval van het stadhuis trouwens. Ik geloof dat het stadhuis van Atrecht na de kathedraal van Reims en na de lakenhal van Leper, het meest illustere slachtoffer is onder de historische gebouwen, die de oorlog heeft opgeëist. Het is verwoest, in een stad waarvan nog zoveel gespaard is gebleven, met ijzingwekkende degelijkheid. En terwijl men in de plechtige ruïne van de kathedraal, waarvan de hoofdtrekken door de vernietiging haast scherper schijnen uit te komen, vooral, zij het met een zwiingend ontzag, bewondert, wekken de resten van het stadhuis een pijnlijke deernis. Dat weelderig, luchtig renaissancewerk, aangevat met zo ruwe hand! Een enkel brokje poort staat met al zijn opsmuk van beelden en figuren nog bijna intact te midden van de verminkte muren en puinhopen, waartoe de rest geworden is. Men kan het niet aanzien, wat hier verloren is gegaan. De vernietiging heeft hier geen nieuwe indrukwekkende harmonie geschapen, maar een monsterlijke tegenstelling tussen de herinnering aan een schat van lieflijk detail en het aanzien van vormloos gruis.

Het offensief van april 1917 strekte zich, naar men zich herinnert, uit van een eind ten zuiden van Atrecht tot voor Lens. In april 1916 was ik in Souchez geweest, toen al een ruïne, waar de Fransen een jaar geleden de Duitsers hadden teruggedreven, en van een uitkijkpost

op de berg van Notre Dame de Lorette, had ik de Duitse loopgraven gezien, die toen aan deze kant van de heuvelrug van Vimy liepen.

Heel de vlakte westelijk van die rug, waar de Engelsen hun troepen hadden te bewegen, was onveilig door de observatie van de Duitsers van de Vimy-rug. Achter die beschermende rug daarentegen bezaten de Duitsers Lens en heel de vlakte in veiligheid. De verhoudingen zijn in die streek nu omgekeerd. In 1916 kon de auto niet verder rijden dan Ablain St. Nazaire. We reden nu kalmweg over heel de weg van Atrecht naar Souchez, waar eens (nog vroeger) de loopgraven langs liepen. En gelijk ik al aanstipte, we beklommen de uitloper van de Vimy-rug, die "the Pimple" genoemd wordt en zagen van daaruit Lens en heel de vlakte die nog in handen van de Duitsers is. Tot aan Douai toe kan men van daaruit zien. De voortgang van april 1917 heeft niet onmiddellijk geleid tot de grote gevolgen, die sommigen ervan verwachtten, maar bij een hervatting van het offensief in die streek moet hij van zeer groot belang zijn.